

УДК 39(477.87)(437.6)(438)
UDC
DOI: 10.17223/18572685/66/3

«Геть отрую з наших хат!»: протиалкогольний дискурс газети «Наш лемко»

В.В. Тельвак¹, В.П. Тельвак², В.М. Наконечний³

^{1,2} Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка
Україна, 82100, м. Дрогобич, вул. І. Франка, 24
E-mail: telvak1@yahoo.com

³ Київський національний університет культури і мистецтв
Україна, 01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36
E-mail: nakonechniy.ua@gmail.com

Авторське резюме

В статті досліджено протиалкогольну політику редакції газети «Наш лемко» (Львів, 1934–1939). З'ясовано головні сюжети при зверненні до цієї теми. Доведено, що серед причин швидкої алкоголізації русинів Лемківщини часопис акцентував соціально-психологічну складову: мешканець гірського села, обтяжений безземеллям, свавіллям чужонаціональної бюрократії і непідйомними податками, втрачав сенс власного існування. Використовуючи тогочасні напрацювання активістів європейського й українського руху за тверезість, «Наш лемко» системно підійшов до справи популяризації здорового способу життя у середовищі своїх читачів. Апелюючи до їх розуму промовистими даними статистики та кримінальної хроніки, газета разом із тим непокоїла уяву русина багатьма засобами художнього впливу. Наслідками такої політики, попри її подекуди неприглядні моменти (насамперед, антисемітську риторичку), було зростаюче розуміння серед населення Бескидів, що причинами багатьох негараздів є власне нерозважливе ставлення до алкоголю та нікотину. Підсумовано, що лемки дали гідну відповідь цьому громадському лиху, свідченням чого було стрімке зростання кількості гуртків товариства «Відродження» у гірських селах, що об'єднували дедалі більше русинів-абстинентів. Така консолідація була дуже важливою для лемківської громади напередодні важкого випробування, яким виявилася Друга світова війна.

Ключові слова: часопис «Наш лемко», Лемківщина, русини, протиалкогольна політика, Друга Річ Посполита, товариство «Відродження».

«Прочь отраву из наших домов!»: антиалкогольный дискурс газеты «Наш лемко»

В.В. Тельвак¹, В.П. Тельвак², В.М. Наконечный³

^{1,2} Дрогобычский государственный педагогический университет
им. И. Франко

Украина, 82100, г. Дрогобыч, ул. И. Франко, 24

E-mail: telvak1@yahoo.com

³ Киевский национальный университет культуры и искусств

Украина, 01601, г. Киев, ул. Е. Коновальца, 36

E-mail: nakonechniy.ua@gmail.com

Авторское резюме

В статье исследована антиалкогольная политика редакции газеты «Наш лемко» (Львов, 1934–1939). Выяснены главные сюжеты при обращении к этой теме. Доказано, что среди причин быстрой алкоголизации русинов журнал называл социально-психологическую составляющую: житель горного села, обременённый безземельем, произволом инонациональной бюрократии и неподъёмными налогами, терял смысл собственного существования. Используя тогдашний опыт активистов европейского и украинского движения за трезвость, «Наш лемко» системно подошёл к делу популяризации здорового образа жизни среди своих читателей. Апеллируя к их разуму красноречивыми данными статистики и криминальной хроники, газета вместе с тем тревожила воображение русинов многими средствами художественного воздействия. Последствиями такой политики, несмотря на её местами неприглядные моменты (прежде всего антисемитскую риторику), было растущее понимание среди населения Бескидов, что причинами многих проблем является собственное безрассудное отношение к алкоголю и никотину. Сделан вывод, что лемки дали достойный ответ этой общественной беде, свидетельством чего стал стремительный рост количества кружков общества «Возрождение» в горных сёлах, которые объединяли всё больше русинов-абстинентов. Такая консолидация была очень важна для лемковской общины накануне тяжёлого испытания, коим оказалась Вторая мировая война.

Ключевые слова: газета «Наш лемко», Лемковщина, русины, антиалкогольная политика, Вторая Речь Посполитая, общество «Возрождение».

“Down with Poison in our Houses!”: Anti-Alcohol Discourse of *Nash Lemko* Newspaper

V.V. Telvak¹, V.P. Telvak², V.M. Nakonechnyj³

^{1,2}Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University

24 Ivan Franko Street, Drohobych, 82100, Ukraine

E-mail: telvak1@yahoo.com

³Kyiv National University of Culture and Arts,

36 Konovalcia Street, Kyiv, 01601, Ukraine

E-mail: nakonechniy.ua@gmail.com

Abstract

The article examines the anti-alcohol policy of *Nash Lemko* newspaper (Lviv, 1934–1939) to determine its main aspects. According to the materials of the newspaper, the rapid intoxication of Rusins had a socio-psychological nature: burdened with landlessness, foreign bureaucracy arbitrariness and raising taxes, a typical resident of a mountain village lost the purpose of existence. Drawing on the experience of activists of the European and Ukrainian temperance movements, *Nash Lemko* systematically promoted a healthy lifestyle among its readers, appealing to their minds both with statistics and criminal chronicles and by means of artistic influence. Despite the unsightly moments (primarily anti-Semitic rhetoric), this policy resulted in a growing understanding among the Lemkos that their problems were mainly caused by their own reckless attitude towards alcohol and nicotine. The authors conclude that the Lemkos adequately responded to this social problem, as was evidenced by the rapid growth in the number of the “Revival” circles in mountain villages, which united Rusins-abstainers. This consolidation was very important for the Lemko community on the eve of the Second World War.

Keywords: Nash Lemko, Lemkivshchyna, Rusins, anti-alcohol policy, Second Polish Republic, The Revival Society.

Дослідники історії лемківського субетносу практично одноставні в переконанні про важливість міжвоєнного періоду для кристалізації національного самоусвідомлення представників цієї найзахіднішої гілки українства. Саме цим здебільшого можна пояснити виразне кількісне домінування літератури, у якій висвітлюються різні аспекти життя русинів у Другій Речі Посполитій. Тож завдячуючи працям І. Ваната, А. Ковача, І. Любчика, М. Мушинки, М. Саполиги та ін. [9: 28–41], сьогодні ми доволі добре поінформовані про культурне та

економічно-господарське життя лемків, а також їхню важку боротьбу з тогочасними викликами, насамперед антиукраїнською політикою польських урядів, що легковажили національним вибором своїх громадян, як і масовою еміграцією, унаслідок якої стрімко змінювався етнічний склад населення Бескидів.

Утім, майже нічого на сьогодні не написано стосовно реакції лемківських активістів на ті проблеми, корені яких криються в самому русинському середовищі. Йдеться насамперед про епідемічний характер ширення алкоголізму, що зсередини руйнував лемківську громаду. Про його загрозливість свідчить постійно зростаюча увага русинської періодики, на шпальтах якої стрімка алкоголізація лемків маркована найбільшим суспільним лихом того часу. Тим часом у сучасних дослідженнях руху тверезості на західноукраїнських землях (насамперед загадаємо добре знані опрацювання Б. Савчука, В. Лаби та Я. Стасіва [14: 11–14]) регіональний лемківський аспект вочевидь недооцінений. Його легковаження унеможлиблює не лише цілісну реконструкцію картини боротьби з алкоголізмом у Другій Речі Посполитій, але й комплексне осмислення русинського феномену міжвоєнної доби.

Як перший крок до висвітлення згаданої теми відтворимо протиалкогольний дискурс одного з популярних серед русинів Другої Речі Посполитої часопису «Наш лемко», котрий виходив що два тижні у Львові впродовж 1934–1939 рр. З огляду на особливу вагомість цього часопису як історичного джерела до реконструкції історії русинів 1930-х рр., про нього неодноразово згадується в історіографії лемкознавства [16]. Водночас поки що бракує самостійних студій, де б з'ясовувалася евристична цінність матеріалів часопису для реконструкції протиалкогольної боротьби на Лемківщині у міжвоєнний час. Опрацьовуючи численні матеріали часопису, ми використали такі методики та підходи, як-от систематичний, порівняльний і критичний аналіз джерельної бази, представленої великими текстовими масивами. Здійснити коректну інтерпретацію різножанрової газетної інформації уможливило застосування методики контент-аналізу.

Насамперед стисло змалюємо генезу абстинентського дискурсу русинської періодики міжвоєнного часу. З огляду на зростаючу загрозливість темпів поширення алкогольної залежності в лемківському середовищі, починаючи від останніх десятиліть XIX ст. на теренах українських Бескидів дедалі активнішим ставав рух за тверезість. У той час його очолювали греко-католицькі священники, що були чи не єдиними представниками русинської інтелігенції. Особливо активним на полі громадської боротьби з алкоголізмом був знаний русинський інтелектуал священник Антон Бескид [7: 3].

Тож не повинно дивувати, що коли його онук Юліан Тарнович очолив редакцію авторитетного русинського двотижневика «Наш лемко», він перетворив газету на рупор активного руху за тверезість у середовищі своїх земляків.

Передовсім автори часопису вдалися до діагностики цієї, на їхню справедливу думку, «виразки» громадського життя, сягнувши витоків проблеми алкоголізації русинів. З'ясовуючи ґенезу питання, «Наш лемко» дійшов парадоксального висновку, що здобуття особистої свободи в 1848 р. «мало дуже важкі наслідки для нашого народу, а між іншим і для його тверезости» [8: 8]. Йшлося про те, що перед тим алкогольнo залежний селянин міг пропивати тільки те, що заробив, але позбутися хати й землі йому було складно, оскільки це потребувало дозволу пана й багатьох заходів. Ставши повновласним господарем своєї оселі, саду й поля, селянин отримував у шинкаря великий кредит і міг пити доти, доки не пропивав власної нерухомості й перетворювався на жебрака. «І справді від 1848 року, – твердить дописувач газети, – п'янство поширюється знов ще більше серед нашого народу; горільні, шинки множаться ще більше, а тисячі наших селян пропивають легкодушно весь свій маєток, який переходить в чужі руки» [8: 8]. Стрімке поширення пияцтва серед лемків дописувачі також пояснювали матеріальною зацікавленістю дідичів і шинкарів, яким продаж горілки й тютюну приносив небачені раніше зиски. Доходило навіть до того, що в 1870–1880-х рр. у багатьох околицях Лемківщини популярним був заробіток не грішми, а горілкою і тютюном, що ще більше ширило пияцтво серед селян.

Помітно зросли масштаби цього лиха в міжвоєнний час. Тоді хімічна промисловість збагатилася винаходом відносно дешевого технічного спирту для побутових потреб. Оскільки цей виріб не належав до харчових продуктів, поліція тривалий час не цікавилася особливостями його використання й поширення. Тим часом різноманітні ділки навчилися з нього робити сильнодіючий алкогольний денатурат, котрий у лемків отримав декілька назв – «шпіритайка», «етер» і «кропка». Його токсичність виявилася значно вищою порівняно зі звичайною горілкою, призводячи до швидшого звикання (особливо в разі ослабленого хронічним недоїданням організму) та до чималої інвалідизації внаслідок незворотного ураження органів травлення, зору та психіки. З огляду на це лемківська періодика забила на сполох, на багатьох прикладах показуючи своєму читачеві згубність новомодного трунку. Так, «Наш лемко» пояснював: «Змішаний з горівкою етер має ту прикмету, що людей скорше, як горівка оп'янює. Рівночасно п'ючі етер дуже скоро впадають у наліг п'янства і т. зв. наркоманії, з котрого їх треба опісля лічити аж у відповідних шпиталях» [18: 1].

Осмислюючи причини такої популярності алкоголю у тогочасному русинському середовищі, «Наш лемко» слушно підмітив, що це є одним із наслідків фрустрації, невтілених життєвих планів. Йшлося про те, що мешканець гірського села, обтяжений безземеллям і великими податками, відчував також власну безпорадність перед свавіллям чужонаціональної бюрократії, котра трактувала його як людину нижчого ґатунку. У цій ситуації екзистенційної безвиході люди зі слабкою психікою обирали втечу від непривабливої реальності та дедалі частіше віддавали перевагу станомі зміненої алкоголем свідомості. Прикметно, що автори часопису показували цю проблему в загальнонаціональному масштабі, наголошуючи на незагоєній історичній травмі українців. «Жадному народові обі отрути не нанесли в минулому і не приносять в теперішності стільки лиха, що українському, – наголошував дописувач “Нашого лемка”. – Може тому, що він найдовше зі всіх був і є в неволі, що висмоктує з нього найкращі сили й нищить його відпорність. І тому наш нарід перед іншими повинен боротися з отрутами, що загрожують його життя й ломлять його силу» [3: 7].

Усвідомлюючи загрозовість алкоголізму для самої екзистенції лемківського світу, русинські активісти, а серед них і автори «Нашого лемка», розгорнули широку кампанію з інформування своїх земляків про небезпеку зловживання горілкою. Насамперед на озброєння було взято особливо чутливий для пересічного зубожілого русина економічний аргумент. Використовуючи державну статистику, «Наш лемко» промовисто демонстрував, що, незважаючи на хронічну господарську кризу, населення Другої Речі Посполитої не скорочує свої видатки на шкідливі звички. Ілюструючи значні обсяги таких витрат, часопис твердить: «Жахливі цифри говорять самі за себе: 120 мільйонів злотих на алкоголь і 60 мільйонів на тютюн! Сама ця цифра 180 мільйонів злотих, виданих щорічно, заперечує, наче б в нас не пили та не курили, бо нема за що... Ці страшні цифри хай струснуть приспаним сумлінням громадянства, та звернуть йому увагу» [6: 4]. Переходячи від наведених цифр державної статистики до щоденних витрат селянина, в одному з чисел «Нашого лемка» наводилася показова інформація, що за одну чарку горілки можна на вибір придбати 6 склянок молока, 3 яйця, кілограм хліба, 12 булок, 350 г сиру чи 4 кг картоплі [22: 4].

Економічні резони на сторінках газети підсилювалися змалюванням численних особистих і суспільних негараздів, котрі ніс у лемківське середовище алкоголізм. Так, один із активних дописувачів газети, котрий заховався під псевдонімом «Відродженець», надзвичайно докладно систематизував ті лиха, котрі завдає людині пияцтво. Насамперед, твердить він, алкоголь нищить людину духовно, адже за-

дурманює її розум, відбирає свідомість, ослаблює опірність поганим впливам, вкорочує пам'ять, знищує рівновагу духу, штовхаючи до авантур і напастей. Знищуючи людей фізично, продовжує автор допису, алкоголь завдає непоправної шкоди її потомству, «наносючи великі духові спустошення». Окрім цього, вказує «Відродженець», пияцтво руйнує людину матеріально, пускаючи на вітер важко зароблений гріш і полишаючи на голодне існування сім'ю. Зрештою, акцентується в дописі, алкоголь нищить так само людину суспільно. Йдеться про те, що віддана пияцтву людина стає нездатною до будь-якої позитивної громадської праці й активного життя. «Навпаки! – наголошує автор, – Вона стає тягарем для суспільности, котра для забезпечення себе перед нею мусить удержувати сторожів прилюдної безпеки, кримінали, лічницї та суди!» [5: 3]. Таким чином, підсумовує «Відродженець», від алкогольної залежної особистості, через знемагаючу від злиднів родину пияка руйнується лемківська громада, адже вона втрачає сили до культурного поступу. Показавши небезпеку алкоголізму з різних аспектів, автор закликає свого читача: «Тому вистерігаймося алкоголю та споріднених з ним отруйних напїтків, як грізного і небезпечного, так приватного і родинного, як теж і національного ворога, котрий уже не раз намагався знищити наш нарід [...]» [5: 3].

Від змалювання численних нещасть, котрі супроводжує алкоголізм, «Наш лемко» перейшов до пояснення своєму читачеві позитивної програми подолання цього суспільного лиха. Зазначимо, що головні її пункти були випрацювані діями авторитетного на західно-українських теренах Українського протиалкогольного товариства «Відродження»¹, а лемківська газета адаптувала їх до реалій життя свого читача. Насамперед «Наш лемко» вповні виправдано звернув увагу на молоду частину своєї аудиторії, у якій динаміка алкоголізації була особливо загрозливою. Так, часопис виступив з ініціативою закладання протиалкогольних гуртків у старших класах сільських шкіл, щоб у такий спосіб відвернути молодь від згубних звичок старшого покоління. Задля успішності цієї важливої справи, на переконання «Нашого лемка», нею мали б опікуватися чиновники від освіти. «[...] Шкільна влада повинна подбати, – читаємо на сторінках газети, – щоб у всіх – без різниці – школах засновувано протиалкогольні кружки та відповідними відчитами для молоді й старших навчати, як вести протиалкогольну працю серед сільського населення» [21: 7].

Іншою важливою ініціативою, з якою виступив перед своїм читачем лемківський двотижневик, була ідея проведення безалкогольних свят. На шпальтах «Нашого лемка» бачимо численні заклики до тверезого відзначення весіль, іменин, хрестин, різдвяних і великодніх свят. Для емоційного підсилення свого звернення автори часопису проти-

ставляли описи численних негараздів, котрі траплялися на гуляннях з алкоголем, змалюванню безжурних веселощів абстинентів. Так, у рубриці інформаційних повідомлень незрідка наводилися свідчення про бійки, вбивства, пограбування та смерті від отруєння денатуратом на лемківських гостинах. Такі звістки супроводжувалися очікуваною настановою: «Час уже розум мати нашим селянам і не стягати біду собі і людям» [13: 7].

На противагу подібній інформації, у зовсім іншій тональності наводилися описи безалкогольних святкувань – традиції, що поступово набувала популярності в лемківських селах. Подекуди такі тексти містилися на першій шпальті, що підносило їх значущість в очах читача. Наприклад, із емоційним захопленням на сторінках «Нашого лемка» згадані безалкогольні весілля у селах Рябім та Матвієва. Часопис інформував, що під час цих урочистостей свідомі лемки збирали кошти для українських інвалідів та на товариство «Рідна школа». «Честь свідомим братам!», – заохочував до наслідування очевидець подій [10: 1]. З неменшою експресією змальовувалися безалкогольні відзначення різдвяних і пасхальних днів. Присвячені їм святкові числа «Нашого лемка» неодмінно містили заклики утриматися від споживання міцних напоїв. Для більшої авторитетності такі заклики підписувалися знаними релігійними чи світськими діячами. Часопис переконував: «Тільки тверезі свята дадуть Вам вдоволення і залишать Вам найкращий спомин. [...] Проганяйте отруту зі святочного стола! [...] Алкоголь і тютюн нищить здоровля і руйнує майно! Вони наші вороги, і ми не дозволимо їм порушити святість різдвяних днів!» [15: 2].

Також із виразною агітаційною метою «Наш лемко» знайомив свого читача з минулим і сучасним станом протиалкогольної боротьби в різних куточках світу. Сягаючи її витоків, часопис інформував, що перше товариство тверезості було засноване в Північній Америці в містечку Моро у 1808 р., друге постало в Бостоні 1813 р., а згодом такі осередки почали виникати в інших містах США. Уже в 1865 р. було засноване Американське товариство тверезості. В Європі найстаріше таке товариство було засноване в Шотландії в 1826 р., а потім у Швеції в 1837 р. Не відставали від західноєвропейців за рівнем свідомості й українці, заснувавши за почином кардинала Михайла Левицького таке товариство в 1844 р. Дещо згодом подібні організаційні осередки виникли в Норвегії 1850 р., Німеччині 1883 р., Австрії 1887 р. тощо [17: 2].

Очікувано, що найбільше уваги часопис приділив висвітленню розгортання протиалкогольної боротьби на українських піддавстрійських теренах. Її особливість полягала в значному заангажуванні цією справою греко-католицького духовенства: «Провідниками тверезости

та борцями з п'янством були священики українці, які працювали для поліпшення морального та етичного стану українського села» [17: 2]. Лише на початку XX ст. протиалкогольну боротьбу очолили представники світської інтелігенції, котрі в 1909 р. заснували згадуване Українське протиалкогольне товариство «Відродження», котре відтоді стало флагманом руху за здоровий спосіб життя. Його популярність серед українців засвідчував факт, що в 1914 р. товариство налічувало 6 регіональних філій і 50 гуртків із понад тисячею діяльних членів.

Доволі багато уваги «Наш лемко» приділив демонстрації тогочасних, іноді доволі радикальних практик боротьби з пияцтвом. Так, часопис інформував свого читача, що в Німеччині поліція водила вулицями міст хронічних алкоголіків із табличками на шиї з написом «Я пропив увесь свій заробіток» [11: 3]. Австралія рішенням парламенту постановила висилати алкоголіків на далекі острови, де вони мали важко працювати під суворим наглядом охорони аж поки не позбудуться залежності [1: 12]. Чимало для боротьби з алкоголізмом, твердить «Наш лемко», робиться в Другій Речі Посполитій. Так, на сторінках газети містився докладний опис діяльності міжнародного протиалкогольного конгресу у Варшаві за участі прем'єр-міністра Феліціяна Складковського [4: 3]. У дописі «Америка розпивається» часопис різко розкритикував знесення «сухого закону» в США [2: 3].

Навернути свого читача до здорового способу життя «Наш лемко» намагався також силою художнього слова. Наприклад, у часописі були опубліковані оповідання популярного русинського письменника Івана Шевчика-Лукавиченка «Палюнка» і «Файка». Низку оповідань на антиалкогольну тематику опублікував у газеті також її редактор Ю. Тарнович. Шпальта видання рясніли мотивуючими гаслами на кшталт: «Ухо п'яного раба не чує брязкоту кайдан, у які він закований!», «Пропитий і прокурений гріш – це гріш, кинений у болото!», «Не ходіть до коршми – але йдіть до читальні!», «Побіда належить тверезим, п'яницям – неволя», «До корчми входить багатство, а виходить нужда» та под. Абстинентські настрої у свого читача «Наш лемко» пробуджував також силою візуального образу, уміщуючи відповідні тематичні малюнки, у яких тема шкідливих звичок поєднувалася зі смертю та руїною.

Слушно вбачаючи запорукою успішності протиалкогольної боротьби на Лемківщині системний характер її проведення, русинський часопис ініціював широку кампанію закладання осередків товариства «Відродження» в гірських селах. Ця планомірна робота велася під загальним гаслом: «Ширім ідеї Товариства "Відродження" на Лемківщині!». «Наш лемко» переконував читачів творити у своїх селах гуртки абстинентів і провадити посильну агітацію серед земляків. Про її ре-

зультативність свідчать численні дописи русинського часопису, що із хронікальною точністю відновлював усі заходи поборників тверезого життя. До найпопулярніших належали урочисті записи в церкві «відродженців», що обіцяли назавжди зректися шкідливих звичок [12: 8]. Такі інформаційні зведення зазвичай підсумовувалися в подібний спосіб: «Всі записані лемки вступають до товариства “Відродження” і пильно читають протиалкогольну літературу. Прохаємо Вас всіх, брати лемки, закладайте у Ваших селах кружки “Відродження”, залишіть вже раз тоту спірїтайку [...]. Ми дбаймо здоровим розумом про наше майбутнє – до кращого завтрашнього нашого народу» [12: 8]. Зазначимо, що найбільше протиалкогольних акцій припадало на лютий, котрий був міжнародним місяцем боротьби з пиятикою.

Популяризація діяльності «Відродження» українською пресою Другої Речі Посполитої і, зокрема, «Нашим лемком», виявилася доволі результативною. Згідно зі звітом самого товариства, в 1936 р. організація суттєво інтенсифікувала свою працю порівняно з попереднім роком. Якщо в 1935 р. товариство мало в обороті 36 527 зл., то в 1936 р. – 57 145 зл.; популяризаційних видань у 1935 р. вийшло 122 500 примірників, а в 1936 р. – 136 000 примірників; преса розмістила в 1935 р. 500 протиалкогольних матеріалів, у 1936 р. – 950. Цього ж 1936 р. кількість філій збільшилася до 13, а гуртків – до 115 [19: 4].

Водночас простежувалася певна непослідовність «Нашого лемка» у боротьбі зі шкідливими звичками серед русинів. Так, часопис постійно наголошував, що не менш небезпечною від алкогольної залежності є тютюнова. З цього приводу чимало сюжетів було відведено демонстрації того, які небезпеки для окремої людини та цілої громади несе із собою тютюнопаління [20: 7]. Зрештою, популяризоване русинським часописом товариство «Відродження» фокусувалося також на боротьбі з цим багатолітнім ворогом здорової людини. Закликаючи позбутися нікотинової залежності, «Наш лемко» водночас друкував рекламу цигарок українських виробників. За іронією, ці взаємно суперечливі матеріали незрідка містилися на одній шпальті! Така нелогічність у редакційній політиці русинського часопису пояснюється, вочевидь, гострою потребою фінансового виживання хронічно дотаційного видання.

Помітною тінню на протиалкогольну політику «Нашого лемка» лягли сумнівні пошуки часописом винних у швидкому поширенні шкідливих звичок серед русинів. Цілком підпавши антисемітській риториці частини тогочасних польських політиків [23: 168–222], часопис визнав єврея-шинкаря чи не головним винуватцем алкоголізації населення гірських теренів. На сторінках «Нашого лемка»

частими є висловлювання на кшталт «жид-пиявка» чи «жид-нахаба». Цікаво, що для виправдання цих відверто ксенофобних інвектив русинський часопис вдався до іншого поширеного прийому тогочасної публіцистики, химерно поєднавши в особі єврея головні загрози для лемків як економічного, так й ідеологічного плану. Тож зі шпальт газети євреї постають чи не єдиним джерелом поширення не лише алкогольного, але й комуністичного дурману. Відзначимо, що згаданий сюжет потребує спеціального осмислення в широкому контексті трансформації культурних стереотипів європейської публіцистики міжвоєнного часу.

Підсумовуючи аналіз протиалкогольної проблематики на сторінках «Нашого лемка», вкажемо на її насиченість і полісюжетність, що корелювало з дійсними масштабами цієї загрози для русинів у міжвоєнне двадцятиліття ХХ ст. Використовуючи тогочасні чималі напрацювання активістів європейського й українського руху за тверезість, часопис підійшов доволі системно до справи популяризації здорового способу життя в середовищі своїх читачів. Апелюючи до їхнього розуму промовистими даними статистики та кримінальної хроніки, видання, водночас збурювало уяву русина багатьма засобами художнього впливу. Наслідками такої політики, попри її подекуди непривабливі моменти (насамперед, антисемітську риторику), було зростаюче усвідомлення населенням Бескидів, що причинами багатьох негараздів є власне нерозважливе ставлення до алкоголю та нікотину. Лемки, загалом, дали гідну відповідь цьому громадському лихові, свідченням чого була позитивна динаміка закладання гуртків товариства «Відродження» у гірських селах, що об'єднували дедалі більше русинів-абстинентів. Така консолідація була дуже важливою для лемківської громади напередодні важкого випробування, яким виявилася Друга світова війна.

ПРИМІТКА

1. «Відродження» – українське товариство, метою якого була боротьба проти вживання алкоголю й нікотину. Засноване 1909 р. у Львові. У 1930-х рр. мало 18 філій та 122 гуртки, які охоплювали 6400 членів. Товариство організовувало у містах і селах Галичини протиалкогольні курси, лекції, влаштовувало віча, видавало у м. Рогатин ілюстрований місячник «Відродження» (1928–1939) і додаток «Ми молоді» (1930–1939), випустило низку брошур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Австралія бореться з алкоголізмом // Наш лемко. 1937. Ч. 6 (78). С. 12.
2. Америка розпивається // Наш лемко. 1934. Ч. 1. С. 3.
3. Бережіться денатурату, бо він смерть і каліцтво! // Наш лемко. 1937. Ч. 4 (76). С. 7.
4. Боротьба з алкоголізмом // Наш лемко. 1937. Ч. 19 (91). С. 3.
5. *Відродженець*. Шкідливість алкоголю й пиячення // Наш лемко. 1937. Ч. 9 (81). С. 3.
6. До найшляхетнішої боротьби // Наш лемко. 1936. Ч. 4 (52). С. 4.
7. За тверезість // Наш лемко. 1934. Ч. 22. С. 3.
8. За тверезість. Часи знесення панщини // Наш лемко. 1935. Ч. 1 (25). С. 8.
9. *Любчик І.Д.* Етнополітичні процеси на Лемківщині наприкінці XIX – 30-х роках XX століття: проблема національного самоусвідомлення. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2009. 213 с.
10. На безалкогольнім весіллі // Наш лемко. 1936. Ч. 4 (52). С. 1.
11. Новий спосіб на алкоголіків // Наш лемко. 1935. Ч. 2 (26). С. 3.
12. *П.Г. Відродженець*. Протиалкогольне Т-во «Відродження» в Риманівщині // Наш лемко. 1935. Ч. 1 (25). С. 8.
13. Палінка, шалінка зрадила шугайка // Наш лемко. 1935. Ч. 18 (42). С. 7.
14. *Савчук Б.П.* Корчма: алкогольна політика і рух тверезості в Західній Україні у XIX – 30-х роках XX ст. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. 245 с.
15. Святкуймо без алкоголю! // Наш лемко. 1937. Ч. 1 (73). С. 2.
16. *Тельвак В., Наконечний В.* Становище русинської меншини в Другій Речі Посполитій за матеріалами газети «Наш лемко» // Русин. 2020. № 61. С. 166–182. DOI: 10.17223/18572685/61/10
17. Товариства тверезости в інших народів // Наш лемко. 1935. Ч. 15 (39). С. 2.
18. Троїли «кропкою» // Наш лемко. 1934. Ч. 16. С. 1.
19. Український протиалкогольний і протиникотинний рух у 1936 році // Наш лемко. 1937. Ч. 19 (91). С. 4.
20. Чому не треба курити тютюну? // Наш лемко. 1934. Ч. 18. С. 7.
21. Ще про денанатурку // Наш лемко. 1936. Ч. 8 (56). С. 7.
22. Що можна купити за одну чарку горівки? // Наш лемко. 1938. Ч. 4 (100). С. 4.
23. *Tomaszewski J.* Żydz w II Rzeczypospolitej. Warszawa: Neriton, 2016. 444 s.

REFERENCES

1. *Nash lemko.* (1937a) Avstraliya boreťsya z alkogolizmom [Australia fights alcoholism]. 6(78). p. 12.
2. *Nash lemko.* (1934a) Amerika rozpivaet'sya [America is getting drunk]. 1. p. 3.
3. *Nash lemko.* (1937b) Berezhit'sya denaturatu, bo vin smert' i kalitstvo! [Beware of denatured alcohol, for it is death and mutilation!]. 4(76). p. 7.

4. *Nash lemko.* (1937c) Borot'ba z alkogolizmom [Fight against alcoholism]. 19(91). p. 3.
5. Vidrodzhenets. (1937) Shkidlivist' alkogolyu y piyachennya [Harmfulness of alcohol and drinking]. *Nash Lemko.* 9(81). p. 3.
6. *Nash lemko.* (1936a) Do nayshlyakhetnishoi borot'bi [To the noblest struggle]. 4(52). p. 4.
7. *Nash lemko.* (1934b) Za tverezist' [For sobriety]. 22. p. 3.
8. *Nash lemko.* (1935a) Za tverezist'. Chasi znesennya panshchini [For sobriety. Times of serfdom demolition]. 1(25). p. 8.
9. Lyubchik, I.D. (2009) *Etnopolitichni protsesi na Lemkivshchini naprikintsi XIX – 30-kh rokakh XX stolittya: problema natsional'nogo samousvidomlennya* [Ethnical and political processes in Lemkivshchyna in the late 19th – first third of the 20th century: the problem of national consciousness]. Ivano-Frankivsk: Tipovit.
10. *Nash lemko.* (1936b) Na bezalkogol'nim vesillyu [Alcohol-free wedding]. 4(52). p. 1.
11. *Nash lemko.* (1935b) Noviy sposib na alkogolikiv [A new way for alcoholics]. 2(26). p. 3.
12. Vidrodzhenets, P.H. (1935) Protialkogol'ne T-vo "Vidrodzhennya" v Rimanivshchini [Anti-alcohol society "Revival" in Rymaniv region]. *Nash lemko.* 1(25). p. 8.
13. *Nash lemko.* (1935c) Palinka, shalinka zradila shugayka [Palinka deceives young men]. 18(42). p. 7.
14. Savchuk, B.P. (2001) *Korchma: alkogol'na politika i rukh tverezosti v Zakhidniy Ukraini u XIX – 30-kh rokakh XX st.* [A tavern: alcohol policy and sobriety movement in Western Ukraine in the 19th – 1930s]. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV.
15. *Nash lemko.* (1937d) Svyatkuymo bez alkogolyu! [Let us celebrate without alcohol]. 1(73). p. 2.
16. Telvak, V. & Nakonechnyj, V. (2020) The Rusin minority in the Second Polish Republic according to *Nash lemko* newspaper. *Rusin.* 61. pp. 166–182 (in Ukrainian). DOI: 10.17223/18572685/61/10
17. *Nash lemko.* (1935d) Tovaristva tverezosti v inshikh narodiv [Temperance societies of other people]. 15(39). p. 2.
18. *Nash lemko.* (1934c) Troili "kropkoyu" [Poisoning with "kropka"]. 16. p. 1.
19. *Nash lemko.* (1935e) Ukraïns'kiy protialkogol'niy i protinikotinni rukh u 1936 rotsi [Ukrainian anti-alcohol and anti-nicotine movement in 1936]. 19(91). p. 4.
20. *Nash lemko.* (1934d) Chomu ne treba kuriti tyutyunu? [Why should you quit smoking?]. 18. p. 7.
21. *Nash lemko.* (1936c) Shche pro denaturku [More details about denatured alcohol]. 8(56). p. 7.
22. *Nash lemko.* (1938) Shcho mozhna kupiti za odnu charku gorivki? [What can you buy for 1 glass of vodka]. 4(100). p. 4.
23. Tomaszewski, J. (2016) *Żydzi w II Rzeczypospolitej* [Jews in the Second Polish Republic]. Warsaw: Neriton.

Тельвак Виталий Васильевич – доктор исторических наук, профессор кафедры всемирной истории Дрогобычского государственного педагогического университета им. И. Франко (Украина).

Тельвак Віталій Васильович – доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка (Україна).

Vitalii V. Telvak – Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine).

E-mail: telvak1@yahoo.com

Тельвак Виктория Петровна – кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории Дрогобычского государственного педагогического университета им. И. Франко (Украина).

Тельвак Вікторія Петрівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка (Україна).

Viktoria P. Telvak – Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine).

E-mail: telvak1@yahoo.com

Наконечный Владимир Михайлович – кандидат исторических наук, доцент кафедры международных отношений Киевского национального университета культуры и искусств (Украина).

Наконечний Володимир Михайлович – кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв (Україна).

Volodymyr V. Nakonechnyj – Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine).

E-mail: nakonechniy.ua@gmail.com